შესავალი თანამედროვე აზროვნებაში

I

წიგნი

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
თბილისი 2014

კრებულში შეტანილია სხვადასხვა დროს მოღვაწე ცნობილ მოაზროვნეთა ნაშრომები სრულად ან ნაწყვეტების სახით. წიგნი განკუთვნილია სახელმძღვანელოდ ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის ყველა ფაკულტეტის პირველკურსელთათვის საგანში — შესავალი კურსი თანამედროვე აზროვნებაში.

ტექსტები თარგმნეს:

ბაჩანა ბრეგვაძემ — პლატონის „სახელმწიფო“ და ნიკოლო მაკიაველის „მთავარი“; გია ნოდიამ — თომას ჰობსის „ლევიათანი“ და ჯონ ლოკის „მეორე ტრაქტატი სამოქალაქო მმართველობაზე“; თამარ ცხადაძემ — მერი უოლსტონკრაფტის „ქალის უფლებების დაცვა“ (თარგმნილია სოციალურ მეცნიერებათა ცენტრის მთარგმნელობითი პროგრამის ფარგლებში).

პავლე მოციქულის „ეპისტოლე რომაელთა მიმართ“ იბეჭდება „ახალი აღთქმა და ფსალმუნების“ მიხედვით. ბიბლიის თარგმნის ინსტიტუტი, სტოკჰოლმი, 1993 წელი.

პლატონის „სახელმწიფო“ დაბეჭდილია გამომცემლობა „ნეკერის“ ნებართვით.

შესავალი და კომენტარები დაურთეს:

გიგა ზედანიამ – (პლატონი); ლევან გიგინეიშვილმა (პავლე); ნოდარ ლადარიამ და ბაჩანა ბრეგვაძემ (მაკიაველი); გია ნოდიამ (ჰობსი და ლოკი); თამარ ცხადაძემ (უოლსტონკრაფტი).

დაკაბადონება: ქეთევან გოგავა

გარეკანის დიზაინი: მანანა არაბული

მეხუთე გადამუშავებული გამოცემა

ISBN 978-9941-18-208-2
ISBN 978-9941-18-209-9

© **ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი,** 2006, 2007, 2010, 2013, 2014
Ilia State University, 2006, 2007, 2010, 2013, 2014

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა
ქაქუცა ჩოლოყაშვილის 3/5, თბილისი, 0162, საქართველო
ILIA STATE UNIVERSITY PRESS
3/5 Cholokashvili Ave, Tbilisi, 0162, Georgia

სარჩევი

წინათქმა 5

პლატონი 7

შესავალი 7

სახელმწიფო 11

პავლე მოციქული 70

შესავალი 70

ეპისტოლე რომაელთა მიმართ 77

ნიკოლო მაკიაველი 105

შესავალი 105

მთავარი 110

თომას ჰობსი 204

შესავალი 204

ლევიათანი 219

ჯონ ლოკი 233

შესავალი 233

მეორე ტრაქტატი სამოქალაქო მმართველობაზე 247

მერი უოლსტონკრაფტი 267

შესავალი 267

ქალის უფლებების დაცვა 277

წინათქმა

ეს წიგნი წარმოადგენს შესავალს დასავლური აზროვნების ისტორიაში. ესაა ყველაზე დიდი მოაზროვნეების ყველაზე გავლენიანი ტექსტების ნაკრები, რომლებიც დასავლური ცივილიზაციის წიაღში შექმნილა.

ხშირად ჩვენ გვგონია, თითქოს სამყაროს გასაგებად საკმარისი იყოს ჩვენი აზროვნება მივმართოთ მასზე; თითქოს ჩვენსა და სამყაროს შორის არაფერი იდგეს, რაც აზროვნების მცდელობას ხელს შეუწყობდა ან შეუშლიდა. ეს, რასაკვირველია, მცდარი წარმოდგენაა, პირველ რიგში იმიტომ, რომ აზროვნებას არავინ არასოდეს იწყებს ცარიელ სივრცეში, ვაკუუმში. ჩვენ აზროვნება ყოველთვის უკვე მომზადებულია იმ ადამიანების ფიქრებით, რომელებიც ჩვენამდე ცხოვრობდნენ. წინამორბედთა აზრები ჩვენთვის ნიადაგიცაა და ჰორიზონტიც. საკუთარი აზრის მოფიქრება მხოლოდ სხვა, სხვების, წინმსწრები აზრების ფონზე შეიძლება.

აზროვნება, რომელზეც ახლა ვსაუბრობ, ცდილობს პასუხები მოუნახოს ყველაზე მნიშვნელოვან შეკითხვებს: როგორაა სამყარო მოწყობილი? რა არის რელიგია? როგორია სახელმწიფოს აგებულება? რა არის თავისუფლება? როგორია საზოგადოების ლოგიკა და ცოცხალი ბუნების კანონები? როგორ არის შესაძლებელი სამყაროს შემეცნება? რანაირად ხდება სიმდიდრის დაგროვება? როგორი უნდა იყოს ქალის ადგილი საზოგადოებაში?

ბუნებრივია, რომ ამ და ბევრი სხვა ფუნდამენტური საკითხისადმი მიძღვნილი ტექსტები, რომლებსაც ამ კრებულში შეხვდებით, ცოდნის სხვადასხვა სფეროდანაა აღებული: ფილოსოფიიდან, თეოლოგიიდან, პოლიტიკის მეცნიერებიდან, ბიოლოგიიდან, ეკონომიკიდან, ფსიქოლოგიიდან და ა. შ. არანაკლებ მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ ყველა ეს ტექსტი განუმეორებელია და ჩაუნაცვლებადი. ეს იმას ნიშნავს, რომ ამ ტექსტების წაკითხვის გარეშე თქვენ ვერ მოახერხებთ სრულყოფილად გაიგოთ მათში გადმოცემული იდეები. მაგალითისათვის, პლატონის ფილოსოფიის გასაგებად სწორედაც რომ მისი დიალოგი „სახელმწიფო“ უნდა წაიკითხოთ; ენციკლოპედიის, ვიკიპედიისა თუ სახელმძღვანელოს გაცნობა თქვენ ამ ფილოსოფიაზე რაღაც ინფორმაციას მოგაწოდებთ, მაგრამ მისი გაგებისათვის თავად ავტორის ტექსტია აუცილებელი. სხვათა შორის, არსებობენ მნიშვნელოვანი ავტორები, რომელთა შესახებაც იმავეს ვერ ვიტყვით. მაგალითად, ნიუტონმა თავისი რევოლუციური აღმოჩენები ფიზიკაში, რასაკვირველია, საკუთარ ნაწარმოებებში გადმოსცა. მაგრამ დღეს ჩვენ ნიუტონის კანონებს ფიზიკის სახელმძღვანელოდან ვსწავლობთ და არავინ გვთხოვს თვითონ ნიუტონის წიგნების წაკითხვას. ამიტომაც ვერ მოხვდნენ ისინი ჩვენს ამ კრებულში. მაგრამ ტექსტები, რომლებიც მასში შევიტანეთ, სხვა სახისაა. მათი წაკითხვის გარეშე კარგ განათლებას ვერ მივიღებთ, რადგან სწორედ მათი კითხვის პროცესში ისწავლება აზროვნება ყველაზე ეფექტიანად.

ეს არცაა გასაკვირი. აზროვნების საუკეთესო სკოლა მართლაც მისი ისტორიის შესწავლაა. ცხადია, არანაირი გარანტია არ არსებობს იმისა, რომ ის, ვინც აზროვნების ისტორიას შეისწავლის, თავადაც მოახერხებს ორიგინალურ და თვითმყოფად აზროვნებას.

მაგრამ არსებობს სხვა გარანტია – ვისაც არ ეცოდინება აზროვნების ისტორია, მისი ნებისმიერი მცდელობა ამ მიმართულებით მარცხისათვის იქნება განწირული.

არადა, აზროვნება და თავისუფლება მჭიდრო კავშირშია ერთმანეთთან. ამიტომ იყო, რომ ძველად მონას მხოლოდ ხელობას ასწავლიდნენ, თავისუფალი ადამიანი კი იძენდა „თავისუფალი ხელოვნებების“ შესახებ ცოდნას, რომელიც, მნიშვნელოვანწილად, ამ წიგნში გადმოცემული სწავლებების მსგავსი იყო. თანამედროვე ეპოქაში ეს ძველი განსხვავება მონასა და თავისუფალს შორის, საბედნიეროდ, აღარ არსებობს; მაგრამ თავისუფლად აზროვნების შესაძლებლობა ჩვენს დროშიც პრივილეგიაა. ლიბერალური განათლება (ლათინური სიტყვიდან “liber”, თავისუფალი) სწორედ იმისათვის არსებობს, რომ ეს შესაძლებლობა მისცეს სტუდენტებს.

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტში ლიბერალური განათლების მისაღებად სწორედ ის კურსია საჭირო, რომლისთვისაც წინამდებარე წიგნი შექმნეს ამ უნივერსიტეტის პროფესორებმა. ეს კურსი სტუდენტებს საშუალებას აძლევს, გააზრებულად აირჩიონ მომავალი პროფესია, ჩამოიყალიბონ ღირებულებითი მიდგომა ყველაზე მნიშვნელოვანი საზოგადოებრივი საკითხების მიმართ და მოემზადონ იმ გამოწვევისა და სიამოვნებისათვის, რასაც თავისუფალი აზროვნება ჰქვია.

გიგა ზედანია

პლატონი

427-347

შესავალი

არაა შემთხვევითი, რომ აზროვნების ისტორიის შესწავლას პლატონის „სახელმწიფოთი“ ვიწყებთ. ჯერ ერთი, რთულია, მონახო ფიგურა, რომელსაც მეტი გავლენა ექნებოდა მოხდენილი დასავლური აზრის განვითარებაზე, ვიდრე პლატონს. ამბობენ ხოლმე, რომ მთელი ევროპული ფილოსოფია სხვა არაფერია, თუ არა შენიშვნები, დართული პლატონის ტექსტზე. მეორეც, იმ ათეულობით წიგნს შორის, რომელიც პლატონმა დაგვიტოვა, „სახელმწიფო“ ნამდვილად ყველაზე განთქმულია.

პლატონი დაიბადა ათენის არისტოკრატიულ ოჯახში. წარუშლელი კვალი დატოვა პლატონზე მისმა მასწავლებელმა სოკრატემ. სოკრატე ათენელი ფილოსოფოსი იყო, გამორჩეული იმით, რომ არცერთი სიტყვა არ დაუწერია. მისი მეთოდი საჯარო ადგილებში დისკუსიების გამართვა იყო ნებისმიერთან, ვისაც ამ სურვილი ჰქონდა. ამ საჯარო დისკუსიების კრიტიკული ძალა იმდენად დიდი აღმოჩნდა, რომ ათენის მოქალაქეებმა სოკრატეს სიკვდილით დასჯა მიუსაჯეს. იმდროინდელი ათენი პირდაპირი დემოკრატია იყო, რაც იმას ნიშნავს, რომ სასამართლო გადაწყვეტილებებიც კი ხმათა უმრავლესობით მიიღებოდა. პლატონის მკვეთრად უარყოფით დამოკიდებულებას დემოკრატიული პოლიტიკური რეჟიმის მიმართ (ეს დამოკიდებულება „სახელმწიფოშიც“ ვლინდება) სოკრატეს სიკვდილი უნდა ჰქონოდა საფუძვლად, რომელსაც პლატონი ყოველთვის უაღრესად უსამართლოდ მიიჩნევდა.

პლატონის არც შემდეგდროინდელი პოლიტიკური გამოცდილებები იყო დადებითი. მან რამდენჯერმე იმოგზაურა სიცილიაში, სადაც კავშირი ჰქონდა სირაკუზის ჯერ ერთ ტირანთან, ხოლო შემდეგ – ამ ტირანის მემკვიდრესთან. როგორც ჩანს, პლატონს სურდა, თავისი ფილოსოფიური წარმოდგენები სამართლიან სახელმწიფოზე რეალობაშიც განეხორციელებინა, მაგრამ ამ მცდელობებს ასრულება არ ეწერათ. გადმოცემის მიხედვით, ეჭვიანმა სირაკუზის ტირანმა პლატონი დააპატიმრებინა და მონად გააყიდინა.

მას შემდეგ, რაც მონობიდან დაიხსნა თავი, პლატონმა ათენში დაარსა ფილოსოფიური სკოლა, რომელსაც აკადემია ეწოდა. სხვათა შორის, აკადემიამ არსებობა პლატონის სიკვდილის შემდეგაც გააგრძელა და, გარკვეული წყვეტების მიუხედავად, ჩვ. წღ.-ით მეექვსე საუკუნემდე მიატანა. სწორედ ნეოპლატონური აკადემიის დახურვა 529 წელს ითვლება ანტიკური ეპოქის დასასრულად და შუა საუკუნეების პერიოდის დასაწყისად.

ერთი მნიშვნელოვანი მახასიათებელი პლატონის შემოქმედებისა არის მისი ტექსტების ფორმა. პლატონის ყველა მნიშნველოვანი ტექსტი – მათ შორის, „სახელმწიფოც“ – დიალოგის ფორმითაა დაწერილი. ეს უჩვეულოა – პლატონის წინამორბედები თავიანთ ფილოსოფიას პოემის ფორმით გადმოსცემდნენ ხოლმე, პლატონის მემკვიდრეები – ტრაქტატის ფორმით. რატომ დიალოგი? ერთმნიშვნელოვანი პასუხი ამ შეკითხვაზე არ არსებობს, მაგრამ შეგვიძლია ვივარაუდოთ, რომ პლატონს აინტერესებდა არა მარტივი ჭეშმარიტება, რომლის გადმოცემაც მტკიცებითი წინადადებების ერთმანეთზე აწყობით შეიძლება, არამედ ჭეშმარიტების ძიების პროცესი, რომელიც სწორედ დიალოგში მიიღწევა, სადაც ოპონენტები ერთიმეორის აზრებს აკრიტიკებენ. ამასთან, გასათვალისწინებელია ის გარემოებაც, რომ პლატონის თითქმის ყველა დიალოგის მთავარი გმირი სოკრატეა, მაშინაც კი, როდესაც პლატონი სოკრატეს ათქმევინებს აზრებს, რომლებიც ისტორიულ სოკრატეს ნამდვილად არ უთქვამს და რომლებიც თავად პლატონს ეკუთვნის (ასეთი მდგომარეობაა, მაგალითად, „სახელმწიფოში“). ეს პლატონის მიერ მასწავლებლის განსაკუთრებული დაფასების ნიშანი უნდა იყოს.

პლატონის ფილოსოფიის ცენტრალურ ნაწილია მოძღვრება იდეების შესახებ. სოკრატეს მთავარი იარაღი ოპონენტებთან დავაში იყო შეკითხვა – „რა არის?“. მაგალითად, სოკრატე კითხულობდა, თუ რა არის სამართლიანობა, რა არის მეგობრობა, რა არის სიყვარული, რა არის პოეზია. აღმოჩნდებოდა, რომ მის მოწინააღმდეგეს ჰქონდათ ბევრი კერძო წარმოდგენა იმაზე, თუ რა ქმედებაა სამართლიანი, ვინ არის მეგობარი და ა. შ.; მაგრამ მათ არ შეეძლოთ მოეცათ ამ ცნებების განსაზღვრება. მას შემდეგ, რაც პლატონი განსაზღვრებას მონახავდა, მას უნდა გადაეწყვიტა, რა უფრო ნამდვილია: ეს განსაზღვრება, რომელიც მოვლენის იდეას წვდება თუ თავად მოვლენა? პლატონი ფიქრობდა, რომ იდეა ყოველგვარი ეჭვის გარეშე უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე საგანი. სწორედ ამ განსხვავებამ ჩვეულებრივ, ხილულ, გრძნობად საგნებს შორის, ერთ მხრივ, და იდეალურ, იდეურ, მხოლოდ გონებითსაწვდომ სამყაროს შორის, მეორე მხრივ მოახდინა უზარმაზარი გავლენა ევროპული აზროვნების ჩამოყალიბებაზე. იმის თქმა, რომ ეს სამყარო ერთი არ არის, რომ რეალური სამყაროს „უკან“ იდეალური დგას და რომ ადამიანის ზრახვები და სურვილები ამ იდეალური სამყაროსკენ უნდა იყოს მიმართული – ნიშნავდა იმ აზრების გამოთქმას, რომებიც საუკუნეების განმავალობაში განსაზღვრავდა დასავლური ცივილიზაციის აზროვნებასა და ცხოვრებას. სწორედ ამიტომაა პლატონის წვლილი აზროვნების ისტორიაში განუმეორებელი და ფუნდამენტური.

„სახელმწიფოს“ მე-6 და მე-7 თავები, რომლებიც წინამდებარე კრებულში შევიდა, წარმოადგენს პლატონის მცდელობას, განმარტოს, რა არის სიკეთის იდეა. რა ლოგიკამ მიიყვანა ძველი ბერძენი ფილოსოფოსი აქამდე? დიალოგი პლატონმა (უფრო სწორად კი, მისმა მთავარმა პერსონაჟმა სოკრატემ) დაიწყო შეკითხვით – რა არის სამართლიანობა? ამ შეკითხვის განხილვისას აუცილებელი გახდა იმაზე მსჯელობა, თუ როგორი უნდა იყოს სრულყოფილი სახელმწიფო. სოკრატე მიიჩნევს, რომ

სახელმწიფოს მმართველები ფილოსოფოსები უნდა იყვნენ, რადგან მხოლოდ მათ აქვთ ცოდნა, ზოგადად, იდეებისა და, კერძოდ, სიკეთის იდეის შესახებ.

„სახელმწიფოში“ მოცემულია სამი შედარება, სამი სურათ-ხატი იმის გადმოსაცემად, თუ როგორ უნდა გავიგოთ სიკეთის იდეა. ეს სამი შედარებაა მზის შედარება, წრფის შედარება და მღვიმის შედარება (ამ უკანასკნელს მღვიმის ალეგორიასაც უწოდებენ ხოლმე).

მზის შედარება.

სიკეთის იდეა მზის ანალოგიით შეიძლება გავიგოთ. ის, რომ მზე სინათლეს ასხივებს, მიზეზია იმისა, რომ ჩვენ ნებისმიერი რაღაცის დანახვა შეგვიძლია. სინათლე რომ არა, შეუძლებელი იქნებოდა ხედვა. თანაც, მზე არა მხოლოდ ხილულობისა და ხედვის მიზეზია, არამედ იმისაც, რომ ცოცხალი არსებები არსებობენ და ცოცხლობენ.

ის, რაც არის მზე ხილულ სამყაროში, არის სიკეთის იდეა აზროვნებით საწვდომ სამყაროში. ხილული სამყარო ჩვენთვის კარგად ნაცნობი სამყაროა, რომელშიც არსებობენ ადამიანები, ცხოველები, მცენარეები, საყოფაცხოვრებო საგნები და ა. შ. მაგრამ რას ნიშნავს სამყარო, რომელსაც მხოლოდ აზროვნებით შეიძლება მივწვდეთ? პლატონის მიხედვით, ყოველთვის, როდესაც რაღაცის არსს გვინდა ჩავწვდეთ, ჩვენ მის იდეამდე მივდივართ. გვინდა გავიგოთ, რა არის სამართლიანობა? მაშინ უნდა დავადგინოთ, რა არის სამართლიანობის იდეა. გვინდა გავიგოთ, რა არის მეგობრობა? უნდა გავარკვიოთ, რა არის მეგობრობის იდეა. იდეის ქვეშ იგულისხმება ის გამაერთიანებელი, რომელიც სხვადასხვაგვარად ვლინდება ცალკეულ ფენომენებში.

სწორედ აქაა პლატონის მოძღვრების მთავარი აზრი: არსებობს არა მხოლოდ ცალკეული, ხილული საგნების სამყარო, არამედ იდეების სამყაროც, რომელსაც თვალით ვერ დავინახავთ და ხელით ვერ შევეხებით. ამ მეორე სამყაროს მხოლოდ აზროვნებით შეიძლება მივწვდეთ.

იმისათვის, რომ ეს განსხვავება უკეთესად გავიგოთ, პლატონი მეორე შედარებას გვთავაზობს. ესაა წრფის შედარება.

წრფის შედარება.

შევადაროთ მთელი არსებული რეალობა წრფეს. წრფე ორ არათანაბარ მონაკვეთად გავყოთ, და ორივე ეს მონაკვეთი შემდეგ იმავე პროპორციით გავყოთ, რის შედაგადაც ოთხ მონაკვეთს მივიღებთ,

პირველი გაყოფა ყოფს მთელს რეალობას ორ სფეროდ, ერთი გრძნობადია, ხოლო მეორე – გონებითსაწვდომი. ოთხი სეგმენტი, რომელიც მივიღეთ ამ ორის გაყოფით, წარმოადგენენ, ერთი მხრივ, გრძნობად საგნებსა და მათ ანარეკლებს, ხოლო, მეორე მხრივ, მათემატიკურ ობიექტებსა და იდეებს.

ყველაზე მცირე მონაკვეთი ეთმობა გრძნობადი საგნების ანარეკლებს, რადგან მათში ყველაზე ნაკლებია რეალობა. აქ საქმე გვაქვს ისეთ ფენომენებთან, როგორებიცაა ჩრდილი, საგნის ანარეკლი წყალში, ნახატი და ა. შ. ამის შემდეგ მოდის ხილული, გრძნობადი საგნების სფერო; ამის შემდეგ – მათემატიკური ობიექტების სფერო (მაგალითად, სამკუთხედი, კვადრატი და ა. შ.). იმის გამო, რომ მათემატიკური ობიექტები შორდებიან გრძნობად სამყაროს და იდეალურს უახლოვდებიან. ყველაზე მეტი „რეალობა“ და „სინამდვილე“, პლატონის მიხედვით, იდეებს აქვთ, ამიტომ ამ სფეროს წრფის შედარებაშიც ყველაზე დიდი მონაკვეთი ეთმობა.

პირველი ორი ეს შედარება ანალოგიის ან მეტაფორის ხასიათს ატარებს (სიკეთის იდეა – მზე; რეალობა – წრფე). მაგრამ მესამე შედარება უკვე ამბად არის მოყოლილი. ესაა მღვიმის ალეგორია.

მღვიმის ალეგორია.

ახლა პლატონი ჩვენს რეალურ სამყაროს მღვიმეს ადარებს, სადაც ადამიანები არიან ჯაჭვებით დაბმულნი. მათ მხოლოდ და მხოლოდ იმ ჩრდილების დანახვა შეუძლიათ, რომლებსაც მათ წინ კედელზე ტოვებენ მათ უკან არსებული საგნები ასევე უკან მოგიზგიზე ცეცხლის სინათლის წყალობით. ეს უცნაური ხატი პლატონს იმისთვის სჭირდება, რომ დაგვიმტკიცოს: როგორც ამ მღვიმეში გამოკეტილ ადამიანებს მთელი რეალობა კედელზე არეკლილი ჩრდილები ეგონებათ, ისე გვგონია ჩვენ, რომ მთელი რეალობა გრძნობით საწვდომი საგნებისგან შედგება. მაგრამ თუ ერთ-ერთი ამ მღვიმის მაცხოვრებელთაგან გათავისუფლდება ჯაჭვებისგან და ზედაპირზე ამოვა, ის დაინახავს ნამდვილ საგნებს, რომელთაც ხილულს ხდის მზის სინათლე და ბოლოს შეეძლება, თვით მზეც აღიქვას. ასევეა აზროვნებაში: ფილოსოფოსი რომ მოაცილებს თავის მზერას ხილულ საგნებს და იდეებს მიაპყრობს გულისყურს, ის დაინახავს სიკეთის იდეასაც, როგორც უმაღლეს პრინციპს.

რატომაა უმაღლესი პრინციპი მაინცდამაინც სიკეთის იდეა და არა, მაგალითად, სამართლიანობის, მშვენიერების ან ჭეშმარიტების? საქმე ისაა, რომ პლატონს სიკეთის ცნება განსაკუთრებულად ესმის. საგნის სიკეთე მდგომარეობს მის მიერ თავისი დანიშნულების შესრულებაში, თავისი ფუნქციის აღსრულებაში. მაგალითისათვის, წამლის სიკეთე იმაშია, რომ ის კურნავს. ამიტომ არის სიკეთის იდეა აუცილებელი პრინციპი – ის ჩვენ საშუალებას გვაძლევს, მივხვდეთ, რა რისთვის გამოდგება, რა საქმისთვის არის „კეთილი“ გარკვეული საგანი. მაგალითისთვის, შეიძლება გვეგონოს, რომ ფული სიკეთეა, მაგრამ თუ არ ვიცით, რაში და როგორ დავხარჯოთ ის, ბევრი ფულიც ვერანაირ სარგებელს ვერ მოგვიტანს.

ამიტომაა, რომ ფილოსოფოსი, რომელიც სიკეთის იდეას ეზიარება, თავს ვალდებულად გრძნობს, თავისი ცოდნა სხვებსაც გაუზიაროს. ისევე როგორც პლატონის ალეგორიის მიხედვით, მღვიმიდან თავდაღწეული ადამიანი, რომელმაც ნამდვილი მზე ნახა, ისევ მღვიმეში ბრუნდება, რათა თავის თანამოძმეებს აუხსნას, თუ რა არის ნამდვილი რეალობა და ცოდნა და რა – არა.